

KAMILA STĘPIEŃ-KUTERA

Cate Haste

Passionate Spirit – The Life of Alma Mahler

Bloomsbury Publishing, Londyn 2019,
oprawa twarda, 496 s.
ISBN: 9781408878323.
Przybliżona cena: 26 zł.

Gdy w 1918 roku Lytton Strachey wydał swój zbiór *Eminent Victorians*, a następnie w 1921 opublikował *Królową Wiktorię*, siedem lat później zaś *Elżbietę i Esseksa*, biografia jako odrębny gatunek prozy historycznej dopiero zyskiwała samodzielność. Z dzisiejszej perspektywy wiemy, że jednym z kamieni milowych na drodze do jej zdefiniowania był słynny esej Virginii Woolf *The Art of Biography*¹, w którym autorka, wychodząc od prowokacyjnego (zwłaszcza wówczas) pytania o to, czy biografia jest sztuką, dokonuje zręcznego rozróżnienia między biografem a powieściopisarzem. Ten pierwszy mianowicie musi się podporządkować rzeczywistym wydarzeniom, ten drugi może być bezgranicznie kreatywny. Dalsze

rozważania prowadzą Woolf między innymi do wniosku, że rangę dzieła sztuki mogłaby zyskać książka łącząca prawdę historyczną i fikcję, tak by autor, nie odchodząc od faktów, zarazem dysponował dozą wolności wystarczającą do bycia twórczym (choćby wówczas, gdy konstruuje utkaną wszak mniej lub bardziej z domysłów charakterystykę psychologiczną postaci)².

Blisko sto lat później wielu badaczy zdaje się nadal pochłoniętych dylematem, czy nazbyt barwne i niesztampowe piarstwo nie pozbawi ich przynależności do nobilitującego (coż, że czasem nazbyt nobliwego) środowiska naukowego. W takim kontekście wybór pomiędzy rzetelnym studium naukowym, opierającym się na skrzętnie zgromadzonej, sumiennie przedstawionej faktografii a wartko, ciekawie opowiedzianą historią, dzięki stylowi mogącą równie dobrze pretendować do miana powieści – dla autora stojącego przed zadaniem spisania biografii nietuzinkowej postaci, której życie równie dobrze mogłoby być od początku do końca zmyślane, tak było zajmujące – może być trudny. Cate Haste w książce *Passionate Spirit – The Life of Alma Mahler* wydaje się podejmować próbę udowodnienia, że opowiedzenie się wyłącznie za jedną z opcji nie zawsze jest konieczne. Jej pełną polotu pracę, wypełnioną sumiennymi odwołaniami do dzienników Almy, niepublikowanych dotąd listów czy wywiadów z jej wnuczką, czyta się faktycznie z zaangażowaniem zwykle rezerwowanym dla emocjonujących wytworów literackiej wyobraźni, a przywoływane teksty źródłowe mają zapewnić nam komfort obcowania z poważną publikacją. Niestety, wiarygodność dokonywanych przez Haste skwapliwych interpretacji cytatów – czy to wpisów z dziariusza Almy, czy korespondencji – osłabia to, że bazuje ona w zasadzie na tłumaczeniach, ponadto często czerpanych

1 Virginia Woolf, *The Art of Biography*, w: „Atlantic Monthly”, kwiecień 1939, s. 506–510. W polskim przekładzie: eadem, *Sztuka biografii*, w: eadem, *Eseje wybrane*, tłum. Magda Heydel, Karakter, Kraków 2015.

2 Nieco szerzej piszę na ten temat w kontekście teorii powieści biograficznej. Zob. Kamila Stępień-Kutera, *Musical Lives: Portraits of Composers in Biographical Novels*, „The Chopin Review” 2 (2019), s. 62–79.

z drugiej ręki. Trudno w takiej sytuacji bez zastrzeżeń akceptować wszystkie zawarte w książce refleksje psychologiczne. W konsekwencji otrzymujemy raczej dobrze napisane wydawnictwo popularnonaukowe – nawet z akcentem na jego charakter popularny – niż weryfikowalne studium badawcze, co zresztą nie musi być wadą, pod warunkiem, że zdajemy sobie z tego sprawę.

Pozornie napisanie biografii Almy Mahler wydawać się może aż nieprzyzwoicie proste: dysponując życiorysem „kobiety o ponadprzeciętnie złożonej osobowości”, „wyzywającej, trudnej, charyzmatycznej, szczodrej, pełnej pasji i samolubnej”, „władczej, femme fatal”, która rozkochiwała w sobie kolejnych adoratorów, „przyciągała powszechne uwielbienie”, wielcy artyści zaś „potrzebowali jej jako swej muzy, hojnego ducha intuicyjnie rozumiejącego źródła kreatywności inspirowanej ich dzieła”³ – niemal nie można chybić celu; nie sposób wręcz opowiedzieć o niej nudno.

Z drugiej strony to przedsięwzięcie szczególnie trudne. Ba, nawet niewdzięczne! Budząc zachwyt, Alma w tym samym czasie była obiektem niewybrednych szyderstw – aby wyczuć ich klimat, dość wspomnieć satyryczną balladę Toma Lehrera, w której od pierwszych słów dowiadujemy się o rozwiązłości i niemoralności obiektu kpin:

„Od dnia, kiedy puściła się w tany,
Ma kochanków różnych, w wielkiej masie.
Poślubiła z nich trzech bardzo sławnych,
Bóg wie, ilu było w międzyczasie”⁴.

Owych trzech bardzo sławnych, w refrenach familiarnie wymienianych jako Gustav, Walter i Franz, to oczywiście Gustav Mahler, architekt Walter Gropius i pisarz Franz Werfel. Wśród tych, którzy

nadeszli „w międzyczasie”, wymienimy choćby Oskara Kokoschkę. Wyraźnie gardzącą konwenansami Almę jej przeciwnicy charakteryzowali jako zimną, wyrefinowaną heterę, bezwzględnego pasożyta żerującego wyłącznie na dokonaniach swoich partnerów (choć i ona obdarzona była pewnymi uzdolnieniami kompozytorskimi, a porzucenia tych ambicji zażądał od niej Mahler, oczekujący, że oboje skupią się wyłącznie na jego karierze), doprowadzającego wręcz do ich śmierci (takie przekonanie odnaleźć można zwłaszcza w literaturze mahlerocentrycznej).

„Lubię Almę Mahler” – wyznaje Cate Haste, i w dużej mierze rozumiemy ją. Z wdzięcznością zaś przyjmujemy fakt, że pomimo deklarowanej sympatii autorce udaje się zachować obiektywizm. Dla piszącego biografię bywa to nie lada wyzwaniem i nawet najlepszym zdarza się przeszacować i idealizować postać, z którą spędzają nawet długie lata, nim spiszą jej historię. Jeśli cokolwiek tu razi, to nieco powierzchowne prześlizgiwanie się nad admiracją Almy dla Hitlera – z której później się wycofywała – choć być może wrażenie to jest silniejsze u polskiego czytelnika, z powodu uwarunkowań historycznych bardziej w tym zakresie świadomego niż odbiorcy zachodni. Zarazem wiedza o osobistych tragediach, jakie stały się udziałem Almy, każe wstrzymać się od ferowania łatwych wyroków.

Koniec końców, dzięki Haste otrzymujemy, choć nie idealną, to przecież zasadniczo dobrą biografię kobiety, która, rzecz można bez szczególnej obawy o przesadę, wywarła faktyczny wpływ na sztukę XX-wiecznej Europy. To cenne i zachęcające do rewidowania często krzywdzących, stereotypowych sądów na temat Almy Mahler.

3 Cate Haste, *Passionate Spirit – The Life of Alma Mahler*, Bloomsbury Publishing, 2019, s. ix.

4 „Her lovers were many and varied, / From the day she began her -- beguine. / There were three famous ones whom she married, / And God knows how many between”. Popularny ten tekst dostępny jest w wielu witrynach internetowych, tu na podstawie <http://www.songlyrics.com/tom-lehrer/alma-lyrics/> [dostęp 30 XI 2019]. Tłumaczenie – Kamila Stępień-Kutera.